

Карпенко О. С.,
здобувач вищої освіти
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України

Фицько Г. Р.,
здобувач вищої освіти
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

Науковий керівник:
Бейкун А. Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення
та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

ЧИННА ПРОБЛЕМАТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕТОДІВ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ (З ВРАХУВАННЯМ ФОРМАТУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ЗБРОЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ)

Як відомо, інститут міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів є одним із найбільш ефективних правових інструментів, що є у розпорядженні уповноважених міжнародних структур з питань підтримання миру і безпеки, і який слугує меті забезпечення максимально можливої безпеки та максимального нівелювання наслідків збройного конфлікту на основі гуманітарних міркувань.

У наш час питання міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів набуло виняткової актуальності. Зростає кількість збройних конфліктів, їх причини і наслідки трансформуються. Питання міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів стало особливо актуальним через технологічний прогрес у сфері озброєнь і зміни у міжнародному праві, що підвищує відповідальність за агресію. Як відомо, країни часто вдаються до агресії з різних причин: власного розуміння відновлення історичної справедливості, бажання захопити певні території, ресурси, прагнення до регіонального домінування, просто безпідставні амбіції. У будь-якому випадку, прагнення вирішити власні питання на міжнародній арені шляхом ініціювання збройного конфлікту є регресом для міжнародного суспільства та сучасного міжнародного права. Україна, нажаль, також постраждала від цих процесів: гібридна війна «зразка 2014 року», спровокована і нав'язана росією, перейшла у

стадію широкомасштабного збройного конфлікту внаслідок неспровокованої збройної агресії 24 лютого 2022 року. За майже одинадцять років збройного протистояння підступному і могутньому ворогові, Україна втратила частину своєї суверенної території, яка на даний час має правовий режим тимчасово окупованої.

Відповідно, метою дослідження варто позиціонувати аналіз існуючих організаційно-правових методів врегулювання збройних конфліктів, аналіз міжнародних нормативно-правових актів, які встановлюють формат взаємовідносин між державами при вирішенні суперечок, тезисно здійснити ретроспективний аналіз стану галузі міжнародного права та окреслити правовий статус російсько-української війни.

Варто зазначити, що окресленим вище питанням приділяло і приділяє уваги досить значна кількість науковців – фахівців з питань міжнародного, зокрема, міжнародного гуманітарного права, серед яких: І. В. Авдошин, В. М. Бурдін, К. В. Громовенко, М. В. Грушко, С. Б. Карвацька, Е. Е. Кузьмін, В. М. Лисик, К. В. Мануїлова, М. М. Микієвич, В. М. Остроухов, Я. В. Петруненко, В. М. Репецький, Ю. В. Северинчик, В. С. Семенов, К. В. Смирнова, М. І. Топольницька, В. В. Щербаков та інші. Зарубіжні науковці у своїх роботах також приділяли увагу питанню, що розглядається, серед яких: Г. Гроцій, Л. Оппенгейм, Дж. Стюарт, Д. Шиндлер тощо.

Тема міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів має глибокі історичні коріння, оскільки конфлікти між державами існували завжди, змушуючи суспільства шукати способи їх вирішення. Історично причини виникнення цих конфліктів змінювалися: від релігійних і династичних суперечок до боротьби за ресурси, території та домінування у союзах та коаліціях держав.

У ранніх суспільствах збройні протистояння часто виникали через нестачу продовольства або внутрішнє неприйняття інших племен. Такі конфлікти були характерні для примітивних часів, коли відсутність міжнародного права не передбачала відповідальності за дії. У XVI столітті релігійні розбіжності, зокрема, між різними гілками християнства, ставали каталізатором міжнародних суперечок. Згодом династичні, націоналістичні, територіальні та колоніальні конфлікти зайняли центральне місце в міжнародних відносинах, що, врешті, призвело до двох світових війн, які стали результатом амбіцій двох воєнно-політичних блоків держав. У другій половині XX століття протистояння, що мало підґрунтям, насамперед, непримиримі ідеологічні суперечності, зокрема, під час «холодної війни» між країнами НАТО та країнами Варшавського договору, стали новим етапом у міжнародних конфліктах того часу [1, с. 32, 36-37].

Сучасне міжнародне право закріплює принципи мирного вирішення спорів, проте, визнає можливість застосування збройних сил у випадках самооборони або для виконання зобов'язань перед міжнародною спільнотою. Більш того, міжнародне право прямо забороняє використання збройної агресії проти будь-якої суверенної держави. Так, п. 4 ст. 2 Статуту ООН визначено: «...всі члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в їх міжнародних відносинах від

загрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з Цілями Об'єднаних Націй...». На жаль, як показує міжнародна практика і досвід, іноді держави зловживають цими правами, що підвищує актуальність питання про легітимність збройних конфліктів [2].

Разом з тим, як вбачається, доцільно, насамперед, дослідити визначення, зміст та етимологію понятійної категорії «збройний конфлікт». Дослідження поняття збройного конфлікту, яке міститься в міжнародних нормативно-правових актах, дасть змогу визначити критерії збройного конфлікту, а це є найбільш актуальним питанням зараз, адже коли існуватимуть конкретні критерії, то можна чітко віднести ситуацію до збройного конфлікту, і відповідно, ініціювати перед міжнародною спільнотою через міжнародні інституції застосування міжнародно-правових важелів щодо припинення збройної агресії та покарання країни-агресора.

Отже, сучасна термінологія, що використовується у міжнародному праві, включає поняття: і «війна» і «збройний конфлікт», де з часом останнє стало більш вживаним. Разом з тим, з початком міжнародно-правового регламентування збройних конфліктів, почав використовуватися виключно термін «війна». Так, терміни «війна» й «воюючі сторони» нормативно закріплені у Гаазьких конвенціях 1907 року. Термін «війна» відображено й у Женевському протоколі про заборону застосування на війні задушливих, отруйних та інших подібних газів, бактеріологічних засобів від 1925 року, а також у конвенціях, які регулюють ведення морської війни. Понятійна категорія «збройний конфлікт» у міжнародних відносинах уперше застосовується в Женевських конвенціях 1949 року, де разом із терміном «війна», зокрема, вживаються поняття: «міжнародний збройний конфлікт» і «неміжнародний збройний конфлікт». Так, міжнародний збройний конфлікт, як юридичне поняття, згадується у ст. 2 Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни, яке є загальним для всіх Женевських конвенцій 1949 року: «На додаток до положень, які втілюються в мирний час, ця Конвенція застосовується до всіх випадків оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни. Конвенція також застосовується до всіх випадків часткової або цілковитої окупації Високої Договірної Сторони, навіть якщо ця окупація не натрапляє на жодний збройний спротив...» [3].

Дослідник М. І. Топольницька надає нам змістовий аналіз цих двох понятійних категорій. Так, на думку вченої, відмінності між «війною» і «збройним конфліктом» доволі умовні, а саме, вважається, що поняття «збройний конфлікт» є ширшим та охоплює поняття «війна». Однак не кожен збройний конфлікт можна називати війною, оскільки між ними існує суттєва відмінність, зокрема, війна має такі ознаки: акт оголошення війни; розірвання дипломатичних відносин між воюючими державами, що є наслідком оголошення війни; анулювання двосторонніх договорів, особливо політичних. Поняття «війна» вживається для позначення збройного протистояння між двома або

декількома суверенними державами. Натомість, коли відбувається громадянська війна або народ чи нація борються за незалежність, застосовують термін «збройний конфлікт». Війна спричиняє зміну всього суспільства, а саме: державні інститути починають виконувати специфічні функції, що зумовлені війною. Під час збройного конфлікту не відбувається докорінна зміна всього державного механізму на військовий лад. Збройний конфлікт – це збройна боротьба між державами або між державою та антиурядовими військовими формуваннями [4, с. 178-179].

На даний час все ще відсутнє формальне змістове визначення поняття збройний конфлікт, тому, на погляд ряду вчених, зокрема, Е. Кузьміна та В. Пупишевої, - доцільним є звернення до доктрини Міжнародного комітету Червоного Хреста, а також теорії міжнародного й національного права [5, с. 188; 6, с. 12-13].

Так, доктринальне розуміння Міжнародного комітету Червоного Хреста щодо сутності збройного конфлікту, - позиціонує останній як збройне протистояння між державами або між урядовими силами та організованими збройними угрупованнями [7, с. 66]. При цьому, як текстуально видно, не робиться розподілу між міжнародним та неміжнародним збройним конфліктом.

Тотожні за змістом (з нюансами) міркування містяться у працях: М. М. Микієвича, В. М. Репецького, Н. В. Пронюка, Я. В. Петруненка та інших вітчизняних правників-міжнародників [8 - 10].

Отже, якщо зробити певний проміжний підсумок як щодо теоретичних позицій науковців, так і чинних міжнародно-правових актів щодо критеріїв визначення збройного конфлікту, насамперед, міжнародного, в сучасних умовах, то вони (критерії) виглядають такими:

- збройна сутичка між самостійними суб'єктами міжнародно-правових відносин повинна досягти певного порогу конфронтації та інтенсивності;

- суб'єкти, які знаходяться у стадії конфронтації, повинні бути (за замовчуванням) суб'єктами міжнародного права, тобто, насамперед, державами чи іншими утвореннями, які мають певну сталу організацію і визнаються суб'єктами міжнародно-правових відносин;

- збройні зіткнення повинні бути «транскордонними», тобто, вестись не у внутрішніх межах державного кордону окремої суверенної держави;

- невизнання збройного конфлікту таким, підміна понять (наприклад, оголошення конфлікту «спеціальною воєнною операцією») або невизнання стану війни, чи не оголошення війни іншій державі, тривалість такого конфлікту, територія охоплення, кількісні показники втрат сторін, ступінь руйнування інфраструктури сторін та знищення матеріальних цінностей, порушення сторонами чи ні норм міжнародного гуманітарного права, застосування, принаймні, однією стороною конфлікту збройних формувань квазідержавних утворень чи найманців, - не впливають на міжнародне позиціонування такого збройного зіткнення у якості «міжнародного збройного конфлікту» та необхідність дотримання сторонами норм міжнародного гуманітарного права;

- будь-які причини конфлікту, які заявляються сторонами або однією з сторін («відновлення історичної справедливості», прагнення, щоб території іншої держави «йшли додому», необхідність боротьби з «бендерівцями» та «денацифікації» іншої країни, бажання вищого військово-політичного керівництва однієї з сторін конфлікту «движуки» і т.п.), - не впливають на факт визнання конфлікту міжнародним збройним та кваліфікацію ситуації, наприклад, як акту повномасштабної неспровокованої збройної агресії проти іншої суверенної держави [10, с. 46].

Загалом, можна зробити висновок, що норми міжнародного права щодо визначення критеріїв збройного конфлікту, визначення сутності та змісту самого збройного конфлікту, в решті-решт, етимологічне визначення самої понятійної категорії, - ще потребують пильної уваги науковців та правників-міжнародників у цілому.

Отже, зазначені вище зміни в останні пів-століття у міжнародних нормативах до, насамперед, розуміння, а також, звісно, і підходах до регулювання збройних конфліктів, - відображають певну еволюцію міжнародного права та загальне усвідомлення необхідності вирішення міжнародних суперечок не шляхом збройного протистояння. Слід констатувати, що міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів еволюціонувало, відображаючи історичні зміни і потребу в мирному вирішенні суперечностей між державами. Сучасні методи, такі як: дипломатія та миротворчі місії з питань підтримання миру і безпеки, - стали у нещодавньому минулому на певний проміжок часу пріоритетними. А міжнародні нормативні акти, насамперед, Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них, визначають правила ведення війни і необхідний мінімум щодо захисту людини. Також сучасні, принаймні, міжнародно задекларовані підходи до врегулювання конфліктів є більш систематизованими порівняно з минулим, коли відсутність норм чи неможливість їх застосування до конкретного збройного конфлікту часто призводила до безкарності ініціатора збройної агресії.

Список використаних джерел:

1. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів: *навчально-методичний посібник* / К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 132 с. (Серія «Навчально-методичні посібники»). URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fe03ad93-43d8-4116-8b7f-9dd2017979b7/content> (дата звернення: 27.01.2025).

2. Щербаков В. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів та їх прояви на території України. *Право.ua*. Серія: Міжнародне право. №3, 2020. URL: <http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/12/199-SHHerbakov.pdf> (дата звернення: 27.01.2025).

3. Женевська Конвенція про захист цивільного населення під час війни. 12 серпня 1949 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_154. (дата звернення: 27.01.2025).

4. Топольницька М. І. Критерії визначення збройного конфлікту в міжнародних нормативно-правових актах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. Випуск 47. Том 3. 2017. С. 177-180.
5. Кузьмін Е. Е. Поняття збройного конфлікту: первісні роздуми / *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. Одеса, 2014. Вип. 12. Т. 2. С. 187–190.
6. Пупишева Валентина. Міжнародне гуманітарне право під час російсько-української війни. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин: збірник наукових статей*. м. Кропивницький, 2023. Видво: ЦРол, 2023. 587 с. С. 12-19.
7. Лисик В. М. Правовий статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві: *Монографія*. Одеса: Фенікс, 2012. 208 с.
8. Міжнародне публічне право: підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Микієвич та ін.; за ред. В. М. Репецького. 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2012. 437 с.
9. Петруненко Я. В. Правовий вимір справедливості крізь призму війни. *Прикарпатський юридичний вісник*. Серія: Міжнародне право. Випуск 3 (56), 2024. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v3_2024/47.pdf (дата звернення: 27.01.2025).
10. Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку: *колективна монографія* / наук. ред. В. Репецький, І. Земан, В. Гутник: Львів-Дрогобич, Коло, 2021. 420 с.
11. Протидія проявам тероризму та колабораціонізму в умовах війни: стан та перспективи: *матеріали Всеукраїнського круглого столу* (м. Кропивницький, 24 листопада 2023 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. 106 с. URL: <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/02/zbirnyk-2024-kruglyj-stil.pdf> (дата звернення: 27.01.2025).